

## บทที่ ๔

### วิเคราะห์คุณธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

คุณธรรม คือ ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และ เป็นสุภาพชน เป็นต้น จนเกิดจิตสำนึกที่ดี รู้สึกรับผิดชอบ ชั่ว ดี เกรงกลัว ต่อการทำความชั่ว โดยประการต่างๆ เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี และคิดแต่สิ่งที่ดี จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีคุณธรรม”<sup>๑</sup>

คุณธรรม คือ ความดีงามในจิตใจที่ทำให้บุคคลประพฤติดี ผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีความเคยชินในการประพฤติดีด้วยความรู้สึกลงในทางดีงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับกิเลสซึ่งเป็นความไม่ดีในจิตใจ ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้ที่ไม่มาก ด้วยกิเลสซึ่งจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี

คุณธรรม ตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อกล่าวถึงคุณธรรม โดยทั่วไปจะระบุชื่อคุณธรรมว่าความละเอียดถี่ถ้วน ความเมตตากรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทน ความอดกลั้น ความขยัน การให้อภัย ความเกรงใจและอื่น ๆ การฝึกฝน และปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม ไม่จำเป็นต้องพะวงในการเรียกชื่อคุณธรรม เพราะเป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนสามารถยึดถือปฏิบัติได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นของลัทธิใด การฝึกฝนคุณธรรมควรฝึกตาม ความต้องการและสภาพแวดล้อม ประเทศไทยในสมัยปัจจุบันกำลังมุ่งปลูกฝังคุณธรรมสำหรับประชาชน ๔ ประการ เพื่อความร่มเย็นของชาติบ้านเมืองตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้<sup>๒</sup>

๑. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

๒. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดีนั้น

๓. การอดทนอดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใด

๔. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

---

<sup>๑</sup> ส.ม.(ไทย) ๑๙/๕๔๓/๑๔๐-๑๔๓.

<sup>๒</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๐-๔๒.

คุณลักษณะด้านคุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่างๆ ๔ ข้อ ได้แก่

๑) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยแรงผลักดันหมายถึงสภาพ ความดีงามที่ช่วยเร่งรัดให้กระทำการใดให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทนความ สามารถพึ่งตนเอง และการมีวินัย<sup>๓</sup>

๒) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึง สภาพความดีงามที่ช่วย เร่งรัดให้กระทำการใช้บรรลุจุดหมาย ที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ฉันทะ สัจจะ ความรับผิดชอบความสำนึกในหน้าที่ และความกตัญญู

๓) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้งหมายถึงสภาพความดีงามที่ช่วยยึดประวิงหรือ ตักเตือนให้กระทำการใดให้บรรลุจุด มุ่งหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ ความมีสติและรอบคอบและความตั้งใจ ให้ดี

๔) คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนหมายถึงสภาพความดีงามที่ช่วยส่งเสริมให้กระทำการใดให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้อเฟื้อต่อกัน ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และความอะลุ่มอล่วยถ้อยทีถ้อยอาศัยคุณธรรม

เครื่องประดับชีวิตที่สูงค่าในอดีตพ่อแม่ผู้ปกครองมักจะสอนลูกให้เป็นคนเก่งเรียนดีต่อมา ในสังคมปัจจุบันเริ่มรับรู้ว่าคุณธรรมต้องนำปัญญาการเป็นคนเก่งอย่างเดียวยาวจะเอาชีวิตไม่รอด แต่ การเป็นคนมีคุณธรรมจะช่วยให้สามารถมีวิถชื่นใจใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่นและมีความสุขยิ่งขึ้น ผู้ใหญ่ในบ้านในเมืองเริ่มมองเห็นแล้วว่าควรสอนให้เด็กเก่ง โดยที่มีคุณธรรมควบคู่กันไปด้วย

คุณธรรม หมายถึงความสำเร็จที่สมบูรณ์ของผู้มีความรู้ มีความดี มีความเข้าใจ ว่ากำลัง ทำอะไร เพื่ออะไร การสร้างสมคุณธรรมจึงเริ่มจากความคิดที่ดีในจิตใจและอาศัยการพิจารณา ไตร่ตรองของสติปัญญาอย่างลึกซึ้ง ที่จะเข้าใจเหตุและผลของแต่ละการกระทำก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไร ให้เกิดผลดีมีคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

คุณธรรม เปรียบเช่น อัญมณีล้ำค่าหลากสีหลายรูปทรงเป็นเครื่องประดับตกแต่งชีวิตให้ สูงส่งงดงามซึ่งสามารถแสดงออกทางการกระทำคำพูดและการแต่งกาย แม้ว่าบุคคลบางคนอาจจะไม่มีทรัพย์สินสมบัติภายนอกแต่หากมีคุณธรรมที่เต็มเปี่ยมอยู่ภายในก็ถือว่าเป็นผู้ที่มีความมั่งคั่งที่แท้จริงได้ ทั้งยังมุ่งมั่นให้เรียนรู้ถึงธรรมชาติดั้งเดิมที่ดีงามของตนเองและผู้อื่นควบคู่กันไปกับการฝึกจิตใจให้มีพลัง ความสงบ ซึ่งน่าจะเป็นหนทางในการใช้ปัญญาให้เป็นสมบัติที่มีค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดเนื่องจาก ความสงบเป็นพื้นฐานของการสร้างและการรักษาคุณธรรม เปรียบเสมือนทองที่รองรับเพชรพลอย ไม่ให้แตกร้าวดังนั้นเมื่อคุณธรรมและความสงบอยู่ในบุคคลคนเดียวแล้วย่อมน่าจะถือได้ว่า บุคคลผู้นั้นเป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อม มั่งคั่งพร้อมด้วยเครื่องประดับที่สูงส่ง<sup>๔</sup>

คุณธรรม ที่ดีมักจะเริ่มมาจากความรู้ทางจิตใจเพราะเป็นจุดเริ่มต้น ของทุกชีวิต เพราะ จิตใจเป็นผู้สร้างความคิด แล้วแสดงออกเป็นคำพูดและการกระทำอันนำผลกลับมาสู่ผู้คิดและผู้กระทำ ตลอดเวลาการฝึกจิตใจก็คือการได้มาซึ่งประสบการณ์ของความสงบสุขจากภายใน จากความพยายาม ในการสร้างควบคุมและรักษาความคิดที่ดีไว้ขณะที่มีสลายเียงทางจิตกับแหล่งแห่งความสงบและ

<sup>๓</sup> ส.ม.(ไทย) ๑๙/๕๔๓/๑๔๐-๑๔๓.

<sup>๔</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๐-๔๑.

คุณธรรม จนกระทั่งสามารถจัดความคิดที่ไม่บริสุทธิ์ออกไป อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและนิสัย โดยไม่ได้หมายถึงการนั่งหลับตาหรือการบังคับอริยาบถใดๆ เพียงอย่างเดียวการมีคุณธรรม

นอกจากให้คุณประโยชน์กับตัวเองครอบครัวและสังคมแล้วยังมีคุณประโยชน์ต่อโลกอีกด้วยเพราะเป็นการปฏิบัติตามทฤษฎีที่มีประสบการณ์และคุณธรรมเป็นกำลังเสริม เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีทั้งในครอบครัวและสังคมซึ่งมักจะขึ้นอยู่กับความละเอียดอ่อนของจิตใจและสติปัญญา ที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างกระชับชัดเจนเหมาะสมด้วยคำพูดและการกระทำที่ให้ผลดีแก่ตนเองและผู้อื่นตลอดเวลา โดยเริ่มจากการฝึกทัศนคติในเชิงบวกให้ได้เสียก่อน

## ๔.๑ คุณธรรมของพระเจ้ากรุงสยาม

### ๔.๑.๑ ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์

ทศพิธราชธรรม<sup>๕</sup>

ทศพิธราชธรรมคือหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองมี ๑๐ ประการ เป็นหลักธรรมสำหรับควบคุมตนเองในการใช้อำนาจหน้าที่และสำหรับการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้แก่

๑) ทาน การให้คือ การสละทรัพย์สินของ บำรุงเลี้ยงช่วยเหลือประชาชน และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์<sup>๖</sup>

๒) ศีล ความประพฤติดีงาม คือ ระมัดระวังการกระทำและการพูดประกอบแต่สุจริต รักษาจิตดีคุณให้เป็นตัวอย่างและเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนหรือผู้ใต้ผู้ปกครอง มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลนได้

๓) บริจาคะ การบริจาค คือ การเสียสละความสุขสำราญหรือแม้กระทั่งชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและ ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๔) อาชวาระ ความซื่อตรง คือรักษาสัจจะปฏิบัติภารกิจ โดยสุจริตมีความจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน

๕) มัทวะ ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัยดี ไม่เย่อหยิ่ง หยาบกระด้าง ไม่ถือตัว ท่วงทีสุภาพนุ่มนวลต่อประชาชน

๖) ตปะ ความทรงเดช คือ ไม่ยอมตกเป็นทาสของกิเลสหรือตัณหาสามารถระงับยับยั้งได้ ไม่ยอมให้หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญทางโลก มุ่งแต่จะทำหน้าที่หรือภารกิจให้เรียบร้อยหรือสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๗) อักโกธะ ความไม่โกรธคือ ไม่ลุแก่อำนาจความโกรธสามารถอดกลั้นความโกรธไว้ได้เพราะถ้ามีความโกรธอาจทำให้การวินิจฉัยความหรือการกระทำต่างๆ ผิดพลาดหรือเสียความเที่ยง

<sup>๕</sup> ขุ.ชา.(ไทย) ๑๐/ ๑๘๐/๑๔๘.

<sup>๖</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, (ธนบุรี: โรงพิมพ์ ห.ส.น.สามเจริญพานิชย์, ๒๕๑๑), หน้า ๕๓-๘๖.

ธรรมได้ง่าย มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความขุ่นเคืองวินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตเป็นธรรมเป็นตัวของตัวเอง<sup>๗</sup>

๘) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีดหรือกินแรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจขาดความกรุณาหาเหตุเบียดเบียนลงโทษแก่ประชาชนผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

๙) ขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำถึงจะลำบากเหน็ดเหนื่อยเพียงใด ก็ไม่ท้อถอยหรือทอดทิ้งภารกิจที่กระทำโดยชอบธรรม เพื่อความสุขของประชาชน

๑๐) อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรมดา คือ หนักแน่นในธรรมไม่เอนเอียงหันไหวเพราะถ้อยคำดีร้ายลามกสักการะ มีความเที่ยงธรรมในด้านยุติธรรม และในด้านระเบียบแบบแผนในการปกครอง ดังความตอนหนึ่งที่ปรากฏในกัณฑ์หิมพานต์ว่า

“เทว ข้าแต่พระบาทพิตรผู้ผ่านพิภพสีพี ราชบุตโต บัดนี้พระเวสสันดรพระลูกเจ้ากระทำผิดราชกิจประเพณีแต่โบราณ นาค์ ทชชา ให้พระยาชสารพระที่นั่งต้น เป็นมหายมคลอันเลิศ ขาวประเสริฐตั้งเงินยวง พราหมณานํ แก่พราหมณ์ทั้งปวงอันมาขอไม่ควรที่จะยกยอประสาทให้ชชสารนี้ไซ้ควรจะไว้ประดับสำหรับเมือง เมื่อฟ้าระเวสสันดรกระทำให้แค้นเคืองถึงเพียงนี้ถ้าพระองค์เห็นดีจะเอาไว้ก็เห็นว่าภัยจะเกิดมีแก่พระองค์”<sup>๘</sup>

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระเจ้ากรุงสุยชัย ที่ปรากฏอยู่กัณฑ์หิมพานต์ในฐานะที่เป็นพระมหากษัตริย์ ครั้งเมื่อประชาชนชาวกรุงสีพี ออกมาขับไล่พระเวสสันดรนั้น พระองค์มิได้โกรธเคืองชาวเมืองแต่ประการใด พระองค์รู้จักผ่อนปรนจากหนักให้กลายเป็นเบา เพราะประชาชนให้ประหารชีวิตพระเวสสันดรแต่พระองค์ ก็พยายามผ่อนหนักให้เป็นเบา ยอมเนรเทศพระเวสสันดรออกจากเมือง เพื่อมิให้ประชาชนโกรธแค้นจนเป็นเหตุจลาจล แสดงว่า พระองค์ทรงเป็นนักปกครองที่ไม่ลุแก่อำนาจ ทรงใช้สติปัญญาแก้ปัญหา จนทำให้ประชาชนพอใจสลายตัวไป และทำให้สังคมเมืองสีพีสงบลงด้วยพระปรีชาสามารถ พระองค์ทรงมีทศพิธราชธรรมอย่างแท้จริง

ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระมหากษัตริย์ไทย พระองค์ทรงปกครองประชาชน โดยหลักทศพิธราชธรรมเช่นกัน ดังพระปฐมบรมราชโองการเมื่อครั้งขึ้นเสวยสิริราชสมบัติ พระองค์ทรงประกาศว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์และความสุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

จะเห็นว่า ทั้งสองพระองค์ยึดหลักทศพิธราชธรรม ในการปกครองบ้านเมืองทรงบำบัตทุกขบารุงสุขแก่ประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯทรงเสด็จไปที่ใดก็นำความสงบร่มเย็นให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนของพระองค์

จากการวิเคราะห์นี้ นักปกครองที่ไม่ลุแก่อำนาจไม่เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม แล้วสังคมก็จะสงบร่มเย็น ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ภายใต้หลักการปกครองที่เรียกว่าทศพิธราชธรรมนั่นเอง

<sup>๗</sup> ชุ.ชา.(ไทย) ๑๐/ ๑๘๐/๑๔๘.

<sup>๘</sup> เจริญญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๒๓-๔๓.

#### ๔.๑.๒ พระเจ้ากรุงสุโขทัยในฐานะความเป็นพ่อ

พ่อ คือ ผู้ให้ชีวิตทรัพย์สินวิชาความรู้และ หลักฐานแก่ลูกและมีส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอนรับผิดชอบและเลี้ยงดูด้วยความรัก ความเสียสละ เอ็นดูสงสารห่วงใย เพื่อให้ลูกมีความสุขสบายปลอดภัยทุกประการ

ดังข้อความที่ปรากฏในกัณฑ์ทานกัณฑ์ตอนหนึ่งในขณะที่พระเวสสันดรมาทูลลา พระองค์ได้แสดงความห่วงใยในพระโอรส ทรงตรัสว่า

“ราชา สุนชโย ปางเมื่อพระจอมนราธิปตีศรีสุโขทัยได้ทรงฟังพระโอรสร่ำพิโร พระทัยท้าวเธอเร่าร้อนประหนึ่งว่าจะผ่อนให้ จึงฝันพระพักตร์มาตรัสปราศรัยกับพระสุณิสาศรีสะไภ้ วเน เย โหนติ ทุสสหา อันป่าหิมพานต์ประกอบด้วยร่านรินจะกินกัด สารพัดที่จะนอนนึ่งก็เอ็งจอนาถอย่าไปเลยม้ทรีพระลูกรัก”<sup>๙</sup>

การศึกษาพฤติกรรมที่พระเจ้ากรุงสุโขทัยที่ได้แสดงออกในตอนนี จะเห็นว่าพระองค์ทรงแสดงความเป็นห่วงพระโอรสและสะไภ้พร้อมด้วยหลาน ชาลี กัณหา ที่ต้องออกไปอยู่ป่าหิมพานต์ทรงอธิบายถึงความยากลำบากในป่าให้ฟัง

จากการศึกษาวิเคราะห์ว่า พระเจ้ากรุงสุโขทัย มีเมตตา กรุณา ต่อพระโอรสและสะไภ้ที่ต้องไปตระเวนล่าในป่านั้น

จากสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน จะพบว่าพ่อแม่ และลูกไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป สังคมครอบครัวอันประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก พ่อกับแม่ต่างฝ่ายก็ออกไปทำงานทิ้งลูกไว้กับตา ยาย เป็นส่วนใหญ่ เด็กถูกทอดทิ้ง ขาดการเอาใจใส่ดูแล จนกลายเป็นปัญหาสังคมอย่างมากมาในขณะนี้เช่น ปัญหาเด็กกำพร้า ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหายาเสพติดปัญหาอาชญากรรม และปัญหาเด็กขอทาน เป็นต้น เหล่านี้เกิดจากการละเลยในหน้าที่ของพ่อแม่ ที่ไม่มีเวลาดูแลอบรมสั่งสอนให้ลูก

ผู้วิจัยเห็นว่า ต้องสร้างความเข้าใจในการเลี้ยงดูลูกให้กับพ่อแม่ โดยผ่านกระบวนการต่างๆทางสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนเช่น กระบวนการอบรมคุณธรรมสำหรับพ่อแม่ การจัดนิเทศการเกี่ยวกับการเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี การอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้พ่อแม่ได้เข้าใจในหน้าที่ของตนและได้รับความรู้ความเข้าใจในกระบวนการต่างๆ จนนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกวิธี ปัญหาต่างๆก็จะทุเลาเบาบางหรือหมดไปจากสังคมไทย

#### ๔.๒ คุณธรรมของพระนางมุกุติในฐานะที่เป็นภรรยา

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระนางมุกุติในฐานะที่เป็นภรรยาที่ดี ดังข้อความตอนที่หนึ่งทีปรากฏในกัณฑ์ทานกัณฑ์ เมื่อพระนางไปทูลขออภัยโทษให้เวสสันดรว่า

“ปางเมื่อสมเด็จพระมุกุติ กราบทูลพระราชสามีสักเท่าใด ท้าวเธอก็ไม่ตรัสจําบรรดา พระนางกราบบังคมลาไศกสะอื้น กลับคืนสู่พระตำหนักสวมกอดพระลูกรักแล้วทูลเทวษ”

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระมุกุติในส่วนนี้แสดงให้เห็นว่า พระนางให้ความเคารพพระเจ้ากรุงสุโขทัยพระสวามีอย่างมาก เคารพในการตัดสินใจของพระองค์ที่ทรงขับไล่พระเวสสันดร

<sup>๙</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๗๐.

ออกจากเมืองไป แสดงให้เห็นว่าพระนางมุศติเป็นภรรยาที่ดีให้ความเคารพยำเกรง แม้ตนเองต้องทนทุกข์ทรมานก็ตามคำโบราณท่านว่า ถ้าสามีเป็นไฟ ภรรยาต้องเป็นน้ำ ถ้าภรรยาเป็นไฟสามีต้องเป็นน้ำที่คอยดับไฟ ดับความร้อนในจิตใจ ในขณะที่พระนางเป็นไฟร้อนร้นด้วยกลัวว่าจะเสียพระโอรสไป สามีก็ทำนิ่งเสียไม่ต่อปากต่อคำ ทำให้จิตใจสงบเย็นลง ความขัดแย้งก็ไม่มีเกิด

วิเคราะห์เปรียบเทียบกับสังคมไทยในปัจจุบันคู่สามี – ภรรยา มักมีปัญหาในเรื่องต่างๆ เนื่องจากสถานการณ์ภายในครอบครัว เช่น ปัญหาความแตกแยก ปัญหาหย่าร้าง เพราะสามีภรรยาขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน

หน้าที่ของภรรยาที่ดีนั้นในทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ดังนี้<sup>๑๐</sup>

๑) มาตาริยา ภรรยาเสมอด้วยแม่คือมีความรักต่อสามีประดุจแม่  
๒) ภคินีริยา ภรรยาเสมอด้วยน้องสาว คือภรรยาที่เคารพสามี  
๓) สขีริยา ภรรยาเสมอด้วยเพื่อน ภรรยาที่ดีเหมือนเพื่อนคอยป้องกันปกป้องสามีช่วยเหลือแสดงความเห็นใจเมื่อสามีเป็นทุกข์ เรียกว่า ร่วมสุขร่วมทุกข์เพื่อน

๔) ทาสีริยา ภรรยาเสมอด้วยคนรับใช้คือคอยปรนนิบัติสามีเอาใจใส่การบ้านการเรือนไม่คิดนอกใจชื่อเสียงของสามี เก็บรักษาทรัพย์ ที่สามีหาได้

ดังนั้นการเป็นภรรยาที่ดี ควรเป็นแบบพระนางมุศติที่มีความรักต่อสามี เคารพต่อสามีคอยช่วยเหลือปกป้อง แสดงความเห็นใจเมื่อมีทุกข์ รักษาชื่อเสียง รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

ภรรยาปัจจุบันควรนำไปเป็นแบบอย่างในการครองเรือน จะทำให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระนางมุศติยังพบหลักธรรมอีกประการหนึ่ง คือ ขรवासธรรม หมายถึงธรรมของผู้ครองเรือน ที่จะเป็นข้อปฏิบัติของภรรยาสามีที่ดี ขรवासธรรม ๔ ดังนี้<sup>๑๑</sup>

- ๑) สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน
- ๒) ทมะ คือ การความอดทน อดกลั่นต่อความยากลำบากต่างๆ
- ๓) ขันติ คือ ความอดทน อดกลั่นต่อความยากลำบาก
- ๔) จาคะ คือ ความรู้จักแบ่งปัน ญาติทั้ง ๒ ฝ่าย

คุณธรรมปรากฏในพฤติกรรมของพระนางมุศติ ถ้าภรรยาในสังคมไทยนำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติมีความซื่อสัตย์ต่อสามี ความอดทน อดกลั่น รู้จักแบ่งปัน ญาติทั้งสองฝ่าย ก็จะทำให้ครอบครัวมีความสุข ปัญหาความแตกแยก ปัญหาการหย่าร้างก็จะหมดไปในสังคมไทย

<sup>๑๐</sup> ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๐๑-๑๔๕.

<sup>๑๑</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๕๓-๘๕.

### ๔.๓ คุณธรรมของพระเวสสันดร

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระเวสสันดรพบหลักธรรมที่ปฏิบัติคือ การให้ทาน สละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขแก่คนทั่วไป ข้อความที่ปรากฏในกัณฑ์หิมพานต์ตอนหนึ่งว่า “อมม ข้าแต่พระมารดา ทรัพย์อันใดมีมา ข้าจะให้ทาน”

ข้อความนี้ปรากฏเมื่อครั้งพระเวสสันดรประสูติจากครรภ์พระมารดา จะเห็นว่าพระเวสสันดรเกิดมาเพื่อบริจาคทานเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของผู้อื่น

นอกจากนี้ยังมีข้อความที่ปรากฏในกัณฑ์ทานกัณฑ์ คือบริจาคทาน สดตสก มหาทาน คือทานที่ประกอบด้วย ๗ อย่าง เช่น ม้า ช้าง ราชรถ นางสนม แม่โคนม ทาสชาย ทาสหญิง อย่างละ ๗๐๐ ความตอนหนึ่งว่า

การบริจาคช้างคู่บารมีให้แก่ชาวเมืองกลิงกราษฎร์ จนทำให้ตนต้องเดือดร้อนถูกเนรเทศ แต่ก็ไม่ย่อท้อ ยอมรับผลของการกระทำแต่โดยดี

การบริจาคปิยบุตรทาน คือ การบริจาค ขา ลี กัณฑ์ ให้ไปเป็นคนรับใช้ชุกการกระทำนี้ เป็นสิ่งที่บุคคลอื่นทำได้ยาก ความตอนหนึ่งว่า

“พระลูกเอ๋ย เจ้าจะนั่งนานอยู่ในในสระศรี จงขึ้นมาสินะพ่อมาแม่มา มาช่วยพระบิดายกยอดปิยทานบารมี แต่ครั้งนี้เดี๋ยวนี้เกิด”<sup>๑๒</sup>

สดตสคมหาทาน

“เป็นต้นว่าคชสารเจ็ดร้อย สฬพาลงการภูสีเต ประดับอาภรณ์พู่ห้อยหูดูเฉิดฉายดาราาราย รัตนประคนทอง สดต อสสเสด ทตวา”ให้จ่ายแจกอัครวราชาภาณี เลือกที่ตัวดี ๆ เรื่องณรงค์อาจ”<sup>๑๓</sup>

พระเวสสันดรตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะบริจาคทาน สละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ครั้งที่ถูกเนรเทศออกจากเมืองก็ยอม ทั้งที่รู้ว่าตนจะต้องพบกับความลำบากต้องพบกับความทุกข์ยากการตั้งใจครั้งนี้เพื่อจุดประสงค์คือพระโพธิญาณ ทรงตั้งความปรารถนาอย่างแรงกล้าแม้ต้องแลกด้วยเลือดเนื้อและชีวิตก็ตามและยอมทำ

เปรียบเทียบสังคมในปัจจุบันที่คนในสังคมไทย มักเห็นแก่ตัวคือตัวเองเป็นที่ตั้งทำอะไรก็เพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง คุณธรรมในจิตใจไม่มีจึงเกิดภาวะหรือปัญหาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาคอร์ปชั่น ปัญหาทุจริต การเอารัดเอาเปรียบทางสังคม คนรวยเอาเปรียบคนจน เอาเปรียบคนชั้นกรรมาชีพ ถูกเหยียดหยามคนอื่นว่าด้อยกว่า

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ควรให้มีการปรับทัศนคติของคนในสังคมในรูปแบบต่างๆโดยยึดหลักตามแนวพระเวสสันดรที่รู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่น ปรับเปลี่ยนค่านิยมใหม่ทรัพย์สิน เงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ อันเป็นสิ่งประโลมโลกไม่จีรังยั่งยืน ให้คนในสังคมไทยนำแบบอย่างพระเวสสันดรไปถือปฏิบัติเรื่องการให้ทาน สละความโลภ โกรธ หลง โดยสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนให้ประชาชนรู้จักฝึกคิด ฝึกทำ ให้เกิดความเคยชิน และติดเป็นนิสัยที่รักในการให้ทาน สังคมก็จะสงบร่มเย็น เพราะการให้ย่อมผูกไมตรีระหว่างผู้ให้กับผู้รับ

<sup>๑๒</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๒๕.

<sup>๑๓</sup> พระวิสุทธิสมโพธิ (เจีย เขมโก), คัมภีร์ใบลาน ๑๓ ผูก มหาเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๒). หน้า ๓๒.

## ๔.๔ พระเวสสันดรในฐานะที่เป็นลูก

จากการศึกษาพฤติกรรมของพระเวสสันดรในฐานะที่เป็นลูกพบว่าพระเวสสันดรเป็นลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ดังนั้นหลักธรรมที่ปรากฏคือ กตัญญูกตเวทีมีข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในกัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ ความว่า

“ฝ่ายนักการก็รับมาทูลเหตุ แต่พระจอมปิ่นปกเกศนราราชว่า ข้าแต่ละออธรีพระบาทผู้ทรงพระคุณอันเลิศแล้ว ทูลกระหม่อมแก้วจะจรจาก ด้วยชาวพระนครเขาจึงโกรธ ทั้งบิดาก็ทรงนิโรธ ด้วยช้างแก้วพระองค์ให้เป็นทาน จึงตรัสให้หม่อมฉันมาทูลเหตุ สั่งให้เนรเทศเสียพรงนี้”<sup>๑๔</sup>

การแสดงพฤติกรรมนี้ พระเวสสันดรทราบข่าวเนรเทศก็ยินดียิ่งโดยไม่มีข้อติติงประการใด เพราะเห็นว่าถ้าตนขึ้นคือดั่งไม่ยอมไป ก็อาจจะเกิดเหตุต่อได้พระราชบิดาได้ดังนั้นพระองค์จึงตัดสินใจยอมถูกเนรเทศ แสดงว่าพระเวสสันดรมีความกตัญญูต่อพระบิดาด้วยกลัวว่าจะเกิดภัยแก่พระกรุงสยชัยผู้เป็นพ่อ

อีกข้อความหนึ่งที่แสดงถึงความกตัญญูที่ปรากฏในกัณฑ์ทานกัณฑ์ ความว่า

“โอ้พระปิ่นปกไม่ปราณี มาเชื่อคำชาวบุรีไชยเยง ขอถวายบังคมลาฝ่ายพระบาทแล้ว ลูกขอฝากพระชนนีของลูกด้วย นับวันแต่ลูกจะม้วยไม่คืนวัง จะเตร็ดเตร่เซซังไปในพระไพรสาณต์ กว่าจะสิ้นพระชนมาน อยู่ในหิมพานต์”<sup>๑๕</sup>

พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นว่า พระเวสสันดรมีความอาลัยอาวรณ์เป็นห่วงแม่จึงเอ่ยปากฝากไว้กับเจ้ากรุงสยชัยราชบิดา ก่อนที่ตนเองจะออกไปสู่ป่า

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คุณธรรมของพระเวสสันดรที่ปรากฏในแต่กัณฑ์พบหลักธรรมที่เรียกว่า กตัญญูกตเวที เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนในฐานะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ พระเวสสันดรปกป้องภัยที่จะเกิดมีต่อพระบิดา มารดา ทั้งที่รู้ว่าตนเองต้องพบกับความลำบากในป่าหิมพานต์ แต่พระองค์ก็ยินดีที่จะไปตามประสงค์ของประชาชน

ปัจจุบันสังคมมีวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นว่าลูกในปัจจุบันไม่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ถือว่าตนเองสำคัญ ต้องการอะไรพ่อแม่ต้องหาให้มีจิตใจแข็งกระด้าง ก้าวร้าว จนเกิดปัญหาขึ้นในสังคมไทย เยาวชนนิยมความฟุ้งเฟ้อ ต้องการหน้าตาในสังคม ชอบใช้ของแพงเพื่ออวดกันในกลุ่ม นิยมวัฒนธรรมต่างชาติเช่น การแต่งกาย กิริยา ท่าทาง ตลอดจนอุปนิสัย ปัญหาการตั้งครร์ก่อนวัยอันสมควร ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นจนถึงขั้นวิกฤต สภาพสังคมเสื่อมจากวัฒนธรรมดั้งเดิม

ดังนั้นพระเวสสันดรจึงเป็นแบบอย่างของลูกที่ดี ที่ควรนำไปประพฤติปฏิบัติคือกตัญญูกตเวทีในส่วนสังคมต้องส่งเสริมเยาวชนด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยการสนับสนุนกลุ่มเยาวชนให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ให้ฝึกคิด ทำดีต่อพ่อแม่ โดยผ่านกระบวนการทางสังคม เช่น การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน การจัดนิทรรศการ จัดฝึกอบรมค่ายคุณธรรม ส่งเสริมให้เยาวชนได้ดี

<sup>๑๔</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๓๘.

<sup>๑๕</sup> ลาวัญย์ ไกรเดช. เทศน์มหาชาติ ๘๐ พรรษา คีตมหาราชน. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓-๔๕.

โอกาสนำหลักธรรมไปปฏิบัติจริง เรียกว่า เป็นประสบการณ์ตรง ปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ดีขึ้นพ่อแม่ปรับเปลี่ยนค่านิยม

ผู้วิจัยเห็นว่าการนำหลักธรรมสู่ประชาชน เยาวชน จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัญหาต่างๆในสังคมก็หมดไป ความสงบร่มเย็นก็จะกลับคืนมาอย่างในอดีต

#### ๔.๕ คุณธรรมของมัทรี

จากการศึกษาพฤติกรรมของมัทรีพบว่ามัทรีได้แสดงตนเป็นภรรยาที่ดี ซื่อสัตย์และความอดทนจากการติดตามพระเวสสันดรออกไปอยู่ป่าโดยไม่สนใจความสะอาดสบายภายในวัง ยินดีที่จะปฏิบัติปรนนิบัติรับใช้พระเวสสันดร แม้รู้ว่าตนต้องลำบากอดยากประการใดก็ตาม จึงถือว่ามัทรีเป็นภรรยาที่ทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ดังความที่ปรากฏอยู่ในกัณฑ์ทศพรตอนหนึ่งว่า

“พระทูลกระหม่อม มัทรีนี้จะสู้ทนอมในยามตายกับฝ่าบาท จะพิทักษ์ไพรราชทุกเย็นเช้า จะหาผ้าที่เหนได้ดังทูลเกล้าฯ ตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติจะเหมือนพระเวสสันดรจอมปราชญ์นี้ยากนัก”<sup>๑๖</sup>

การแสดงพฤติกรรมเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ามัทรีมีความซื่อสัตย์มั่นคงต่อเวสสันดรแสดงความเป็นภรรยาที่ดี ซึ่งจะเป็นแบบอย่างให้ภรรยาที่ดีในปัจจุบันควรจดจำและนำไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกัน พระมัทรีเป็นภรรยาที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ ไม่ทอดทิ้งแม้เมื่อเวลาทุกข์ยาก คอยเอาใจช่วยเหลือตลอดเวลา

การนำไปประยุกต์ใช้กับภรรยาในปัจจุบัน ภรรยาต้องฝึกใช้ความอดทนทั้งร่างกาย จิตใจ ยอมรับและช่วยเหลือสามีไม่ดูหมิ่นรู้จักให้อภัยกันและกัน ทำความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในฐานะสามี ภรรยา ปัญหาการหย่าร้าง ก็จะหมดไป สังคมครอบครัวก็จะประสบแต่ความสุข

#### ๔.๖ คุณธรรมของพระชาลีพระกัณหา

จากการศึกษาพฤติกรรมพระชาลีพระกัณหา พบว่าทั้งสองคนเป็นลูกที่ดีมีความกตัญญูกตเวทิตาว่านอนสอนง่าย เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ ดังความที่ปรากฏอยู่ในกัณฑ์มารตอนที่พระเวสสันดร ยกตนให้กับชูชก ความว่า

“พระลูกเอ๋ย เจ้าจะนังนานอยู่ในในสระศรี จงขึ้นมาสินะพ่อมาแม่มา มาช่วยพระบิดายกยอดปิตานบารมี แต่ครั้งนี้ได้ยวนี้เกิด”<sup>๑๗</sup>

จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าพระชาลีพระกัณหาเป็นลูกที่ดีมีความกตัญญูกตเวทิตาเมื่อพระเวสสันดรยกตนให้ชูชกแม้จะตกใจกลัว แต่เมื่อได้ยินเสียงพ่อเรียกก็ขึ้นจากสระมาหาแสดงถึงความว่านอนสอนง่ายเชื่อฟังพ่อแม่ที่อบรมสั่งสอน มีความกตัญญูรู้คุณ แม้ว่าตนเองจะต้องจากไปจากชูชก ไม่รู้ชะตากรรม แต่ก็ด้วยความประสงค์ของพ่อสองคนก็ยินดีปฏิบัติตาม

<sup>๑๖</sup> เจริญ เอื้อจงประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๔๐.

<sup>๑๗</sup> สุวนีย์ ขวนสนิท, “วิเคราะห์รายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

จากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันปรากฏเหตุการณ์ต่างๆที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นอย่างมากมาย เยาวชนลูกหลานสังคมไทย กำลังขาดคุณธรรมในข้อนี้จะเห็นว่า บางครั้งมีข่าวลูกฆ่าพ่อแม่ ฆ่าผู้มีอุปการะคุณ เนื่องจากปัญหาทางสังคมปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาการเสื่อมโทรมของสังคมไทยลูกหลานลูกหลานมีนิสัยก้าวร้าวรุนแรงไม่เกรงใจพ่อแม่ ไม่เคารพ ไม่เชื่อฟังกำลังเกิดขึ้นอย่างมากมายและรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

ควรนำหลักธรรมเรื่องกตัญญูทวดที่เข้าไปอบรมนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ทั่วไป ทั้งภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนให้ลูกหลานมีความเข้าใจและตระหนักถึงพระคุณของพ่อแม่และการปฏิบัติตนต่อพ่อแม่อย่างถูกต้องดีงาม

เมื่อเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงพระคุณของพ่อแม่แล้วก็แนะนำให้ฝึกปฏิบัติในเรื่องการทดแทนบุญคุณจนเยาวชนที่มีความรู้ ความเข้าใจนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ให้สอดคล้องกับสังคมไทย ปัญหาต่างๆก็จะหมดไปจากสังคมไทย

#### ๔.๗ คุณธรรมของชูชก

จากการศึกษาพฤติกรรมของชูชกซึ่งเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในการดำรงชีวิตตามอัตภาพของตน พบว่าคุณธรรมที่ปรากฏคือ ความขยันหมั่นเพียร ความเป็นสามีที่ดี ความตอนหนึ่งที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชกเป็นคนขยันความตอนหนึ่งว่า

“เอโก พราหมโณ ยังมีเฒ่าพฤตอาจารย์บังเกิดแก่ตระกูลล้วนเหล่าย์อุรุขงค์ สืบสันตารสัมพันธวงศ์ ตะแกกัเทียวภิกขาจารย์ไปปานด้วยเพศสกปรก เปรียบด้วยวนิพกยาจากจันทาล เฒ่าค้อยประสบประสานทรัพย์ไว้ที่ละน้อย กหาปณสต์ ลภิตวา ได้ถึงร้อยกษาปณ์”<sup>๑๘</sup>

ข้อความนี้แสดงถึงพฤติกรรมของชูชกแม้จะเป็นขอทานแต่ก็ขยันไม่ย่อท้อมัธยัสถ์สะสมทรัพย์ แสวงหาเงินมีเงินจำนวน ๑๐๐ กษาปณ์ เพราะความขยันของชูชก

เปรียบกับคนในสังคมปัจจุบันที่ไม่ขยันหาทรัพย์ใช้จ่ายเงินทองอย่างฟุ่มเฟือยปล่อยจิตใจไปตามความต้องการ จนเกิดปัญหาหลายประการเช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาหนี้สินครัวเรือน ปัญหาฆ่าตัวตาย เพราะความปรารถนาทางจิตใจ ร่างกายที่ต้องการความสะดวกสบายจนเกินกำลังหรือเกินความจำเป็น รายรับไม่พอกับรายจ่ายประชาชนอดยากเพราะหนี้สิน ซึ่งต่างจากชูชกแม้ไร้ทรัพย์อุปปัญญาแต่ขยันหาและรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้จนมีเงินทองมากมาย คนในสังคมจึงควรดูพฤติกรรมของชูชกในเรื่องความขยันเป็นแบบอย่าง

การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันคือการฝึกปฏิบัติจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากเริ่มจากการตื่นนอนตอนเช้า เริ่มทำงานประกอบอาชีพที่สุจริต เมื่อมีผลตอบแทนก็ฝึกการใช้จ่ายอย่างประหยัดทำอย่างนี้ประจำ ก็จะประสบความสำเร็จมีเงินทองอย่างชูชกได้เช่นกัน

<sup>๑๘</sup> เกรียงไกร ธีระกุลประสิทธิ์, มหาชาติคำหลวง, หน้า ๑๒๖.

## ๔.๘ คุณธรรมของนางอมิตตา

จากการศึกษาพฤติกรรมของนางอมิตตาในฐานะลูกความตอนที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชก ที่แสดงว่านางอมิตตาเป็นลูกกตัญญูว่า

“สา อมิตตาปนา” ส่วนว่านางอมิตตานั้นเป็นลูก เหล่าตระกูลไม่เสียชาติไม่คิดว่าตน เป็นสาวได้ผิวแก่แล้วก็เป็เมียทาส คิดว่าทุกข์ของพ่อแม่กรรมแล้วก็ตามกรรม”<sup>๑๙</sup>

พฤติกรรมส่วนนี้แสดงให้เห็นว่านางอมิตตาเป็นลูกกตัญญูต่อพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่ทุกข์ ตนเอง ก็เต็มใจช่วยเหลือ แม้จะต้องมีผิวแก่คราวพ่อก็ยอมนางอมิตตาทำเพื่อพ่อแม่ไม่ต้องถูกอาญา เพราะชูชกเป็นการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่

จากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันปรากฏเหตุการณ์ต่างๆที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้นอย่างมากมาย เยาวชนลูกหลานสังคมไทย กำลังขาดคุณธรรมในข้อนี้จะเห็นว่า บางครั้งมีข่าวลูกฆ่าพ่อแม่ ฆ่าผู้มี อุปการะคุณ เนื่องจากปัญหาทางสังคมปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาการเสื่อมโทรมของ สังคมไทยลูกหลานลูกหลานมีนิสัยก้าวร้าวรุนแรงไม่เกรงใจพ่อแม่ ไม่เคารพ ไม่เชื่อฟังกำลังเกิดขึ้น อย่างมากมายและรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

ควรนำหลักธรรมเรื่องกตัญญูทเวที่เข้าไปอบรมนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ทัวไป ทั้งภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุนให้ลูกหลานมีความเข้าใจและตระหนักถึงพระคุณของพ่อแม่และ การปฏิบัติตนต่อพ่อแม่อย่างถูกต้องดีงาม

เมื่อเยาวชนเข้าใจและตระหนักถึงพระคุณของพ่อแม่แล้วก็แนะนำให้ฝึกปฏิบัติในเรื่องการ ทดแทนบุญคุณ จนเยาวชนที่มีความรู้ ความเข้าใจนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ให้สอดคล้อง กับสังคมไทย ปัญหาต่างๆก็จะหมดไปจากสังคมไทย

<sup>๑๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๑.